

УДК 616.7-76

Особливості класифікації та призначення допоміжних засобів для рухомості особам з вадами та захворюваннями опорно-рухової системи

А. Д. Салєєва, В. В. Щетинін, О. Д. Чернишов, Т. Є. Кудрявцева, Т. М. Палуб, К. Я. Карпенко, Л. Р. Матвєєва

Український науково-дослідний інститут протезування, протезобудування та відновлення працездатності, Харків

Ключові слова: допоміжні засоби для особистої рухомості, засоби для ходіння, керовані однією або обома руками, номенклатура, класифікація

В Україні кількість осіб з обмеженими фізичними можливостями, які потребують соціального захисту і визнані інвалідами у встановленому порядку, постійно зростає і нині становить понад 2,8 млн громадян. У загальній структурі інвалідності дорослі та діти з вадами та захворюваннями опорно-рухової системи складають понад 0,5 млн осіб [1].

З метою вдосконалення системи соціального захисту цієї категорії населення в Україні протягом 2000–2012 рр. було прийнято цілу низку нормативно-правових актів та документів різного рівня затвердження, в яких визначено комплекс заходів, спрямованих на захист здоров'я, прав, інтересів інвалідів та їх інтеграції з суспільством [2–5].

Особливого звучання на сьогодні набувають соціальні ініціативи президента України [6] щодо створення сприятливих умов для осіб з особливими потребами шляхом застосування технічних засобів реабілітації (ТЗР) різного функціонального призначення.

Перелік основних класифікаційних угруповань ТЗР визначено постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 р. № 321 [4], до якого поряд з протезно-ортопедичними виробами, засобами для особистого догляду, захисту та пересування тощо віднесено допоміжні засоби для особистої рухомості, а саме: для ходіння, керовані однією (палиці, милиці) та обома (ходунки) руками.

У табл. 1 наведено класифікаційні угруповання допоміжних засобів для особистої рухомості, які належать до зазначених двох груп виробів та можуть бути призначені особам з вадами та захворюваннями опорно-рухової системи з метою відновлення рухових функцій під час розроблення індивідуальної програми реабілітації (ІПР) [5] за міжнародним стандартом ISO 9999:2002 [7].

Деталізований перелік різновидів засобів для ходіння, керованих однією або обома руками, які віднесені до підгруп виробів, зазначених в табл. 1, визначено в чинній «Номенклатурі технічних та

Таблиця 1. Класифікаційні угруповання допоміжних засобів для особистої рухомості

Група та підгрупа виробів	Код ISO 9999:2002	Умовне позначення груп та підгруп виробів
Засоби для ходіння, керовані однією рукою:	12.03	OP.1
Палиці	12.03.03	OP.1.1
Палиці з трьома або більше ніжками	12.03.16	OP.1.2
Милиці ліктьові	12.03.06	OP.1.3
Милиці з опорою на передпліччя	12.03.09	OP.1.4
Милиці пахвові	12.03.12	OP.1.5
Засоби для ходіння, керовані обома руками:	12.06	OP.2
Ходунки-рамки	12.06.03	OP.2.1
Ходунки на колесах	12.06.06	OP.2.2
Ходунки-стілець	12.06.09	OP.2.3
Ходунки-столи	12.06.12	OP.2.4

інших засобів реабілітації для осіб з фізичними вадами, які виробляються та/або реалізуються в Україні» (далі — Номенклатура ТЗР) [8].

Необхідно зазначити, що підходи до класифікації засобів для ходіння, керованих однією або обома руками, на рівні підгруп мають певні особливості, що відтворюються в шифрах конкретних видів виробів за допомогою цифрових позначок, які додаються до літерно-цифрових умовних позначень виробів, зазначених у табл. 1. Розглянемо, яким чином визначають шифри конкретних видів засобів для ходіння, керованих однією рукою.

У табл. 2 наведено інформацію щодо наявних підходів до класифікації та визначення умовних позначень засобів для ходіння, керованих однією рукою, що можуть бути виготовлені з різних матеріалів і мати певні конструктивні особливості.

Для кожного з виробів, які належать до різних підгруп засобів для ходіння, керованих однією рукою (ОР.1), у шифрі зазначають додатково ті чи інші характерні ознаки.

Як видно з табл. 2, нині до Номенклатури ТЗР внесено широкий асортимент засобів для ходіння, керованих однією рукою, котрі мають певні конструктивні особливості. Вони можуть бути призначені дорослим та дітям залежно від виду дефекту або захворювання опорно-рухової системи з такою метою:

- відновлення здатності до стояння та ходіння;
- компенсація втрачених функцій стояння та ходіння;
- частковий перерозподіл навантаження між ураженими та іншими частинами тіла, здатними до навантаження;
- підвищення активності користувача за наявності обмеження дій у просторі.

Класифікація засобів для ходіння, керованих однією рукою, дозволяє своєчасно вносити зміни і доповнення до Номенклатури ТЗР як одного з нормативних документів, що використовують підприємства, організації та Міністерство соціальної політики України під час формування пропозицій щодо переліку ТЗР, які будуть закуповувати для інвалідів та дітей-інвалідів за рахунок коштів державного бюджету.

Визначення переліку певних засобів для особистої рухомості, що будуть закуповувати, безпосередньо пов'язане з відомостями щодо кількості осіб з вадами і захворюваннями опорно-рухової системи, яких фахівці медико-соціальних експертних (МСЕК) або лікувально-консультаційних комісій (ЛКК) визнали інвалідами за результатами комплексної оцінки стану здоров'я, встановлення

ступеня обмежень до самообслуговування, пересування, спілкування, навчання та праці. Рекомендації щодо застосування певних видів допоміжних засобів для ходіння, що визначають в ППР, потребують від спеціалістів МСЕК та ЛКК достатньої інформованості для прийняття виваженого рішення у призначенні конкретній особі певного виду виробу з урахуванням умов її життєдіяльності.

Для підвищення якості складання ППР та ефективності процесу забезпечення інвалідів та дітей-інвалідів з вадами та захворюваннями опорно-рухової системи в УкрНДІпротезування розробили методичні документи та інформаційні матеріали для лікарів МСЕК, ЛКК, працівників місцевих органів соціального захисту, фахівців реабілітаційних установ та сервісних центрів. Ці матеріали містять систематизовану інформацію щодо асортименту допоміжних засобів для особистої рухомості, висвітлюють особливості їх призначення залежно від індивідуальних можливостей конкретної особи до відновлення опорно-рухових функцій та конструктивні особливості виробів, а саме: методичні рекомендації МР 03191680.006:2008 «Підбір засобів для ходіння» [9]; каталог «Засоби для ходіння, керовані однією рукою» [10]; каталог «Засоби для ходіння, керовані обома руками» [11]. Слід відзначити, що каталоги на засоби для ходіння мають паперові та електронні версії.

Вказані документи за структурою побудови та змістом взаємопов'язані з чинною Номенклатурою ТЗР, що дає можливість широкому колу фахівців, задіяних в процесі визнання осіб інвалідами, лікування та реабілітації дорослих і дітей з вадами опорно-рухової системи, обґрунтовано призначити певні засоби для ходіння.

Розглянемо, яким чином подано інформацію в каталозі «Засоби для ходіння, керовані однією рукою» (рис. 1).

Представлена на рис. 1 інформація свідчить, що в каталозі «Засоби для ходіння, керовані однією рукою» є назва і шифр підгрупи виробів «Милиці ліктьові» (ОР.1.3); шифр, конструктивні особливості та показання до призначення милиць ліктьових з трьома ніжками, які регулюються за висотою (ОР.1.3-3), виготовляються з алюмінієвого сплаву з наконечниками і діапазон регулювання висоти у них становить від 700 до 950 мм (ОР.1.3-3-1-5).

Відомості, наведені на рис. 1, дозволяють користувачу каталогу ознайомитись з особливостями призначення, конструктивними та технічними характеристиками виробу. Інформація каталогу про індивідуальні анатомо-фізіологічні дані пацієнтів (зріст, вага), опис конструктивних особливостей

Таблиця 2. Класифікація та умовні позначення засобів для ходіння, керованих однією рукою

Підгрупа та умовне позначення виробів, віднесених до неї	Розподіл за видами (X)	Матеріал (Y)	Конструктивно-технологічні ознаки (Z)	Висота, мм (L)
Палиці OP.1.1-X-Y-Z-L	Регульовані або нерегульовані за висотою, з пристроєм або без пристрою проти ковзання, які позначають цифрами від 1 до 5	Алюмінієвий сплав, сталь, деревина, полімерні та комбіновані матеріали, які позначають цифрами від 1 до 5	Вбудований пристрій проти ковзання напівавтомат, знімний пристрій проти ковзання, які позначають цифрами від 1 до 3	Мінімальна та максимальна висота виробів, яка відповідає конкретним значенням, наведеним у нормативній та технічній документації підприємства-виробника, позначена цифрами від 1 до 6
Палиці з трьома або більше ніжками OP.1.2-X-Y-L	Регульовані або нерегульовані за висотою з трьома, чотирма або п'ятьма ніжками, які позначають цифрами від 1 до 6	Аналогічно	Не зазначено в шифрі через відсутність у конструкціях пристроїв проти ковзання	Аналогічно
Милиці ліктьові OP.1.3-X-Y-Z-L	Регульовані або нерегульовані за висотою, з пристроєм або без пристрою проти ковзання, з однією ніжкою та регульовані за висотою з трьома та чотирма ніжками, які позначають цифрами від 1 до 4	Аналогічно	Вбудований пристрій проти ковзання або напівавтомат, знімний пристрій проти ковзання в конструкціях милиць з однією ніжкою, який позначають цифрами від 1 до 3. Для милиць ліктьових з трьома і чотирма ніжками в шифрі не позначають	Аналогічно
Милиці з опорою на передпліччя OP.1.4-X-Y-Z-L	Регульовані за висотою, з пристроєм або без пристрою проти ковзання з однією ніжкою та регульовані за висотою з чотирма ніжками, які позначають цифрами від 1 до 3	Аналогічно	Вбудований пристрій проти ковзання або напівавтомат, або знімний пристрій проти ковзання для милиць з однією ніжкою, що позначають цифрами від 1 до 3. Для милиць ліктьових з трьома і чотирма ніжками в шифрі не позначають	Аналогічно
Милиці пахвові OP.1.5-X-Y-Z-L	Одностійкові або двостійкові регульовані за висотою з або без пристрою проти ковзання та регульовані за висотою, які складаються, що позначають цифрами від 1 до 5	Аналогічно	Вбудований пристрій проти ковзання або напівавтомат, або знімний пристрій проти ковзання, що позначають цифрами від 1 до 3	Аналогічно

милиць, відомості щодо можливості регулювання окремих параметрів милиць, які важливі для індивідуальної підгонки, дозволять фахівцям МСЕК і ЛКК раціонально призначати вироби, внесені до

Номенклатури ТЗР і наведені в каталозі. Розглянемо взаємозв'язок між класифікацією та підходами до формування умовних позначень виробів, які входять до другої групи допоміжних засобів для

МИЛИЦІ ЛІКТЬОВІ

ОР.1.3-3 МИЛИЦІ ЛІКТЬОВІ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬСЯ ЗА ВИСОТЮ, З ТРЬОМА НИЖКАМИ

ОР.1.3

Технічні характеристики

ОР.1.3-3-1-5 з алюмінієвого сплаву							
1	1800	100	720-920	220	20	0,90	МА8-30 (7ВР.18.01) (Підприємство "Орто-Крок")
2	1800	100	720-920	240	20	0,90	МА10-30 (7ВР.18.02) (Підприємство "Орто-Крок")
3	1800	100	710-935	210	25	0,90	МА-3 (ТОВ "Норма-трейд")

КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ
Складається з розсувних елементів (верхньої та нижньої секції), руків'я, манжети. Має пристрій регулювання висоти та фіксації. Нижня секція має три ніжки з наконечниками
Має праве та ліве виконання
МА8-30, МА10-30 - мають суцільну з руків'ям манжету

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ
Недостатня стабільність хворого, через яку необхідно збільшити опорну площу милиці

Рис. 1. Приклад інформації в підгрупі «Милиці ліктюві» каталогу «Засоби для ходіння, керовані однією рукою»

особистої рухомості — засобів для ходіння, керованих обома руками.

В табл. 3 наведено інформацію про особливості класифікації та підходи до визначення умовних позначень засобів для ходіння, керованих обома руками. Шифри конкретних видів засобів для ходіння, віднесених до певної підгрупи виробів, формуються з літерно-цифрових умовних позначень підгрупи виробів та додаткових умовних позначень конструктивних та інших ознак виробів, що додаються до цього позначання і складаються з семи цифр.

Варіанти зазначення у шифрі конкретних конструктивних та інших ознак за допомогою семи додаткових цифр наведені в табл. 4.

Як бачимо з табл. 4, існують відмінності в підходах до класифікації та визначення конкретних шифрів засобів для ходіння, керованих обома руками, порівняно із засобами для ходіння, керованими однією рукою. Сім додаткових цифр у шифрі конкретного виду засобів для ходіння, керованих обома

руками, максимально дають фахівцям, задіяним у процесі складання ІПР та забезпечення інвалідів ТЗР, необхідну інформацію про функціональні властивості виробів для дорослих чи дітей.

На рис. 2 наведено приклад інформації в підгрупі «Ходунки-стілці» каталогу «Засоби для ходіння, керовані обома руками».

Враховуючи, що шифри засобів для ходіння, керованих обома руками, складаються з великої кількості цифр, для кращого сприйняття наведеної на рис. 2 інформації про ходунки-стілці, доцільно дати необхідні пояснення.

На рис. 3 визначені цифрові позначення, які входять до шифру ОР.2.3-1-3-2-4-8-2-2 ходунків-стілців, внесених до Номенклатури ТЗР і наведених у каталозі «Засоби для ходіння, керовані обома руками».

Оскільки для призначення засобів для ходіння, керованих однією або обома руками, важливим є кожний з факторів обмежень життєдіяльності, виявлений працівниками МСЕК або ЛКК на етапі

Таблиця 3. Класифікація та умовні позначення засобів для ходіння, керованих обома руками

Розподіл виробів у групі		Конструктивні особливості	
Назва підгрупи	Умовні позначення підгруп	Ознаки	Умовне позначення ознак
Ходунки-рамки	ОР.2.1	вид та спосіб складання	1
Ходунки на колесах	ОР.2.2	кількість коліс	2
Ходунки-стілці	ОР.2.3	вид матеріалу	3
Ходунки-столи	ОР.2.4	типорозмір висоти до рукояток та зріст користувача	4
		наявність пристосувань	5
		діаметр коліс	6
		вік користувача	7
		інші	8 і т. д. за потребою

Таблиця 4. Конструктивні ознаки, зазначені в шифрі виробів

Ознака						
1-а	2-а	3-я	4-а	5-а	6-а	7-а
1 – не складані 2 – складані 3 – «крокуючі» 4 – задньоопорні 5 – інші конструкції	0 – коліс немає 1 – з 2 колесами 2 – з 3 колесами 3 – з 4 колесами 4 – з 5 колесами 5 – інші конструкції	1 – алюмінієвий сплав 2 – сталь 3 – деревина 4 – полімерні матеріали 5 – інші матеріали	1 – 300–550; 900 2 – 400–650; 1 100 3 – 550–750; 1 300 4 – 650–850; 1 550 5 – 750–950; 1 800 6 – 850–1 100; 2 050	1 – гальма запобіжні 2 – гальма робочі 3 – пахівники 4 – сидіння 5 – спинка 6 – штанці 7 – абдуктор 8 – столик 9 – фіксатор тулуба 0 – пристосувань немає	1 – до 110 2 – 110 і більше 3 – комбіновані 0 – коліс немає	1 – для дорослих 2 – для дітей

ХОДУНКИ-СТІЛЬЦІ
(код згідно з ISO 9999 - 12 06 09)

ОР.2.3-1 - ХОДУНКИ-СТІЛЬЦІ НЕ СКЛАДАНІ, З 4-МА КОЛЕСАМИ

Технічні характеристики

--	--	--	--	--	--	--

ОР.2.3-1-3-2-4-8-2-2 зі сталі								
1	1550	30	760-810	850	680	25	10,3	МХД-1 (1ММ.05Д) Харківське КЕПОП
ОР.2.3-1-3-2-3-8-2-2 зі сталі								
2	1300	40	580-780	830	565	40	11,6	МХД-2 (1ММ.06.01Д) Харківське КЕПОП

Конструктивні особливості
Являють собою раму з чотирма ніжками з колесами діаметром більше ніж 110 мм. Мають сидіння, столик, пристрій регулювання висоти. Призначають дітям

ОР.2.3

1

2

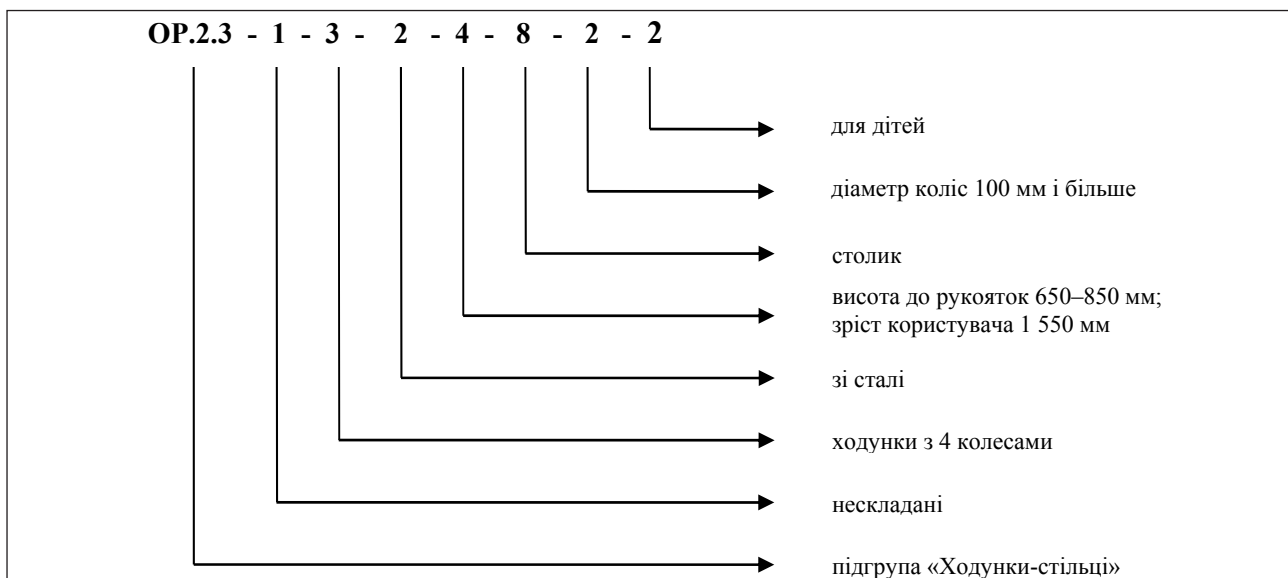
Рис. 2. Приклад інформації в підгрупі «Ходунки-стілці» каталогу «Засоби для ходіння, керовані обома руками»

обстеження дорослого чи дитини з втратою опорно-рухових функцій, доцільно використовувати в роботі як зазначені каталоги, так і методичні рекомендації, що були раніше розроблені в УкрНДІ-протезування [9], а також підготовлені у 2012 р., зокрема МР 03191680.045-2012 «Призначення та використання допоміжних засобів для особистої рухомості». Цей документ систематизує інформацію щодо призначення та застосування засобів для ходіння залежно від виду дефекту або вади чи захворювання опорно-рухової системи і, безумовно,

повинен використовуватися в роботі фахівцями МОЗ і Мінсоцполітики України.

Висновки

Класифікація ТЗР з функціональними характеристиками допоможе фахівцям надавати якісні послуги пацієнтам з вадами та захворюваннями опорно-рухової системи. Застосування методичних рекомендацій та каталогів, які містять систематизовані показники з призначення, конструктивних особливостей та технічних характеристик різновидів

Рис. 3. Пояснення до цифрових позначень конструктивних та інших ознак, які входять до шифру ходунків-стілців OP.2.3-1-3-2-4-8-2-2

засобів для ходіння, керованих однією або обома руками, підвищить рівень інформованості фахівців МСЕК та ЛКК МОЗ України в процесі розроблення ППР і забезпечення інвалідів (дітей та дорослих) необхідними засобами для особистої рухомості.

Список літератури

1. Мельник С., Гаврюшенко Г., Коропець П. та ін. — К.: Національна доповідь, 2008. — 200 с.
2. Закон України «Про основу соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.2001 р. № 875-XII (зі змінами). — Україна. Закони. Про основу соціальної захищеності інвалідів в Україні: [прийнятий Верховною Радою 03 березня 2001 р. № 875-XII] — Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-XII.
3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06.10.2005 р. № 2961-IV — Україна. Закони. Про реабілітацію інвалідів: [прийнятий Верховною Радою 06 жовтня 2005 р. № 2961-IV] — Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2961-IV.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації і формування відповідного державного замовлення, переліку таких засобів» від 05 квітня 2012 р. № 321.
5. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів (дітей-інвалідів)» від 08.12.2006 р. № 1686.
6. Соціальні ініціативи Президента України В. Ф. Януковича на розширеному засіданні Кабінету міністрів України 07.03.2012 р.
7. ISO 9999:2002 «Technical aids for persons with disabilities — Classification and terminology» (Технічні засоби допомоги для осіб з обмеженнями життєдіяльності — Класифікація і термінологія).
8. «Номенклатура технічних та інших засобів реабілітації для осіб з фізичними вадами, що виробляються та/або реалізуються в Україні». Затверджено наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 21.01.2009 р. № 15 (зі змінами).
9. Методичні рекомендації МР 03191680.006-2008 «Підбір засобів для ходіння». Затверджено Методичною радою з питань реабілітації інвалідів та дітей-інвалідів Міністерства праці та соціальної політики України. Протокол № 1 від 04.03.2009 р.
10. Каталог «Засоби для ходіння, керовані однією рукою». Затверджено Методичною радою з питань реабілітації інвалідів та дітей-інвалідів Міністерства праці та соціальної політики України. Протокол № 1 від 04.03.2009 р.
11. Каталог «Засоби для ходіння, керовані обома руками». Затверджено Методичною радою з питань реабілітації інвалідів та дітей-інвалідів Міністерства праці та соціальної політики України. Протокол № 1 від 04.03.2009 р.

Стаття надійшла до редакції 02.07.2013